

Boerensloot en brede poldersloot

Een boerensloot is een, in de meeste gevallen, gegraven waterloop die bij een boer in beheer is. Een brede poldersloot, ook wel wetering genoemd, is een hoofdwaterring die meestal door het waterschap wordt beheerd. Beide typen sloot zijn het hele jaar watervoerend. De schattingen voor de lengte aan sloten in Nederland lopen uiteen van circa 200.000 tot 400.000 km. Ze zijn daarmee de meest voorkomende landschapselementen in ons cultuurlandschap. Zie voor relatief droge sloten 'Droge waterring', paragraaf 3.5.4.

Sloten hebben een functie als waterafvoer, watertoevoer, waterberging, veedrenking en perceelscheiding. Op de hogere zandgronden ontbreken doorgaans de functies veedrenking en watertoevoer en -afvoer of spelen hier een kleinere rol. Sommige sloten hebben een waterschut of dam om het slootpeil kunstmatig hoger (in natuurgebieden) of lager (in onderbemaling) te houden. De waterbreedte varieert van circa 1 tot 12 meter, de diepte van 50 cm tot 2 meter. Het watervoerende deel in klei- en zandgebieden blijft vaak langdurig hetzelfde. In veenweidegebieden treedt relatief snel baggeraangroei op. De slootdiepte daar bedraagt circa 0,25 tot 0,60 m.

Doelstellingen

- leef-, voortplantings-, voedsel- en verplaatsingsmilieu van waterplanten, weekdieren, insecten, vissen, amfibieën, reptielen, vogels en zoogdieren
- drinkwatervoorziening voor vee
- af- en aanvoer van water
- behoud van de cultuurhistorische waarde van een oude vorm van perceelscheiding

Winst voor de natuur

Sloten zijn een groeiplaats van veel verschillende soorten water- en moerasplanten. In kleigebieden komen bijvoorbeeld diverse fonteinkruiden voor. Op plaatsen met kwel vinden we soorten als waterviolier en blaasjeskruid. In de bredere sloten in de veenweidegebieden zijn soorten als gele plomp en witte waterlelie aan te treffen. In de smallere sloten groeien watergentiaan, krabbescheer en stijve waterranonkel. In zeer voedselarme kwelsloten vinden we daar onder andere waterdriehblad. Op vrijwel alle grondsoorten komen pijlkruid, gele lis en zwanebloem voor.

Sloten zijn ook voor de fauna van groot belang. Er komen kleine en grote dieren voor. De kleinste zijn met het blote oog niet of nauwelijks zichtbaar. Daartoe behoren diverse eencelligen, zoals het pantoffeldiertje. Daarnaast zijn er kreeftachtigen, zoals watervlooien en diverse insecten als waterkevers, wantsen, kokerjuffers en libellen aanwezig. Maar ook weekdieren, zoals diverse soorten slakken en zoetwatermosselen, en vissoorten als stekelbaars en kleine modderkruiper. Verder amfibieën als kikkers, padden en salamanders en vogels als zwarte stern. Er leven ook zoogdieren in en bij sloten, bijvoorbeeld woelrat.

Meest geschikte lokaties

- sloten met een (relatief) hoog waterpeil: deze bevatten vrijwel permanent veel water;
- tamelijk diepe sloten: het water hierin heeft in het algemeen een relatief goede kwaliteit;
- sloten met water dat niet of nauwelijks gebiedsvreemd is of dat via een lange transportroute wordt aangevoerd: dit water is relatief schoon;
- sloten met kwelwater: dit water bevat specifieke mineralen, die voor bepaalde (zeldzame) organismen van belang zijn;
- sloten langs percelen die in zijn geheel of langs de randen natuurvriendelijk worden beheerd: hier treedt minder vervuiling door meststoffen op.

Wim van der Burg, veehouder in Zegveld (ZH), doet al tien jaar aan slootkantenbeheer: "Ik zet alle slootkanten af met schrikdraad en maai de eerste snede meestal niet. Ik ben er mee begonnen om te voorkomen dat de koeien in de sloot komen en om de kanten goed heel te houden. Nu blijkt dat ik er ook nog de planten en insecten er een plezier mee doe. De slootkant is een mooie dichte zode met veel verschillende planten en bloemen. Ik krijg er geen vergoeding voor, maar het is een mooi gezicht voor de burgers als ze erlangs fietsen."

Onderhoud van een sloot

De volgende maatregelen zijn van belang:

- handhaven van de sloot;
- voorkomen van vermesting en vervuiling van het water;
- regelmatig schonen en baggeren;
- overdimensioneren in diepte, breedte of beide;
- natuurlijk peilbeheer voeren: schommelend, 's zomers niet hoger dan 's winters; inlaat van gebiedsvreemd water beperken en niet overal tegelijk water inlaten;
- niet, of zo min mogelijk beschoeien.

Voor maatregelen voor de slootkant zie 'Slootkant in grasland' in paragraaf 3.2 en 'Slootkant langs een bouwlandperceel' in paragraaf 3.3.

• Handhaaf sloten

Veel sloten gaan verloren doordat ze met allerlei materiaal (puin, takkenbossen en dergelijke) worden gedempt. Daarmee verdwijnen het watermilieu en de daaraan gebonden organismen. Voor een deel kunnen deze uitwijken, voor een deel echter niet. Daar staat tegenover dat sterk verlande sloten interessant zijn voor bepaalde vogels en planten. Het verdwijnen van sloten gaat echter ten koste van de variatie aan natuur en landschap en cultuurhistorische waarden binnen een gebied. Dempen moet daarom worden afgeraden. Voor de verwerking van snoeihout zijn andere mogelijkheden voorhanden (zie aldaar). Is dempen onvermijdelijk, creëer dan elders weer een sloot of een poel ter compensatie.

• Beperk bemesting

Vermijd bemesting van de sloten door voldoende rijafstand tot de sloot aan te houden of gebruik te maken van kantstrooiapparatuur.

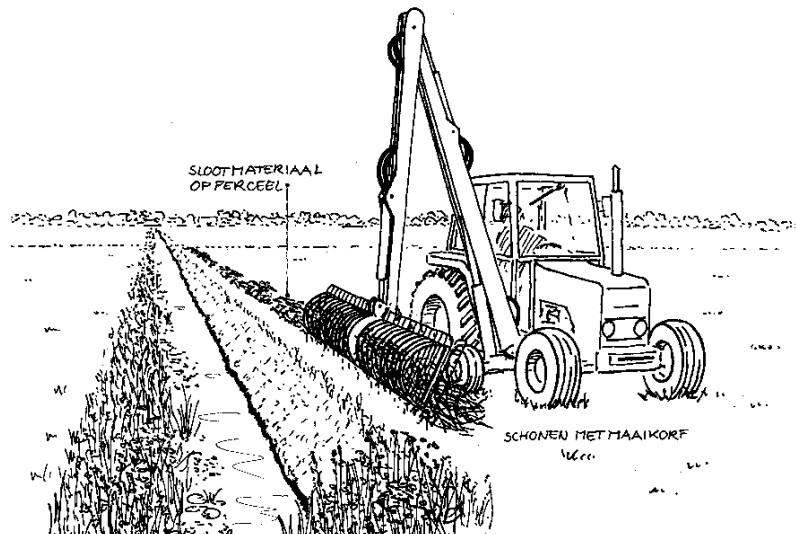
• Voorkom vervuiling

Loos geen afvalwater direct op sloten; leidt dit eventueel eerst door een helofytenfilter. Zo'n filter kan ook zinvol zijn bij inlaatpunten van water uit de hoofdwatergang(en). Gebruik geen bestrijdingsmiddelen om sloten te 'schonen' van ongewenste planten. Voorkom het inwaaien of toestromen van bestrijdingsmiddelen. Zorg er ook voor dat deze niet in de sloot komen bij het vullen van de spuittank.

• Schoon een sloot zo vaak als nodig

Schonen van sloten is nodig om de doorstroming van water te waarborgen. Schoon met een open bak, bijvoorbeeld een maaikorf, zodat eventuele meegeschepte dieren weer terug in het water kunnen vallen. Schoon bij voorkeur zoveel mogelijk in het najaar (september - oktober). De waterplanten zijn dan uitgebloeid en de meeste waterdieren hebben zich nog niet in de modder teruggetrokken om te overwinteren. Spreid het slootschonen zoveel mogelijk in de tijd, zodat herkolonisatie vanuit nog niet geschoonde delen kan plaatsvinden. Doe dus niet alles in één keer. Neem tijdens het sloten zo min mogelijk bagger mee: baggeren dient in een aparte werkgang te gebeuren.

Schonen van een sloot

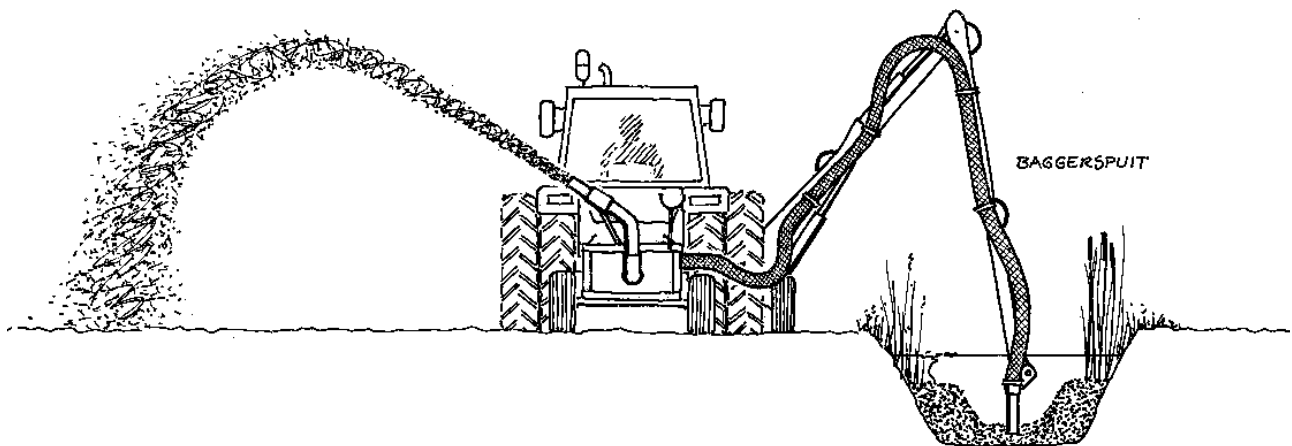

- **Bagger wanneer nodig**

Sloten in klei- en zandgebieden hoeft u minder vaak te baggeren dan watergangen in veenweidegebieden. Dat komt vooral omdat in veenweidegebieden veel meer baggeraangroei optreedt. Schonen is daar niet voldoende om de sloten op diepte te houden. Door te baggeren verwijdert u de modderlaag die zich in de loop der jaren heeft opgehoogd. Gebruik hiervoor een slootbak, kraan of baggerpomp. Deze laatste werkt sneller en eenvoudiger dan een bak of kraan.

Bovendien is de kans op het optreden van lastige onkruiden (bijvoorbeeld kweek) na verspreiding van de bagger over het perceel veel geringer. Een baggerpomp zuigt alleen uit het midden van de sloot bagger weg.

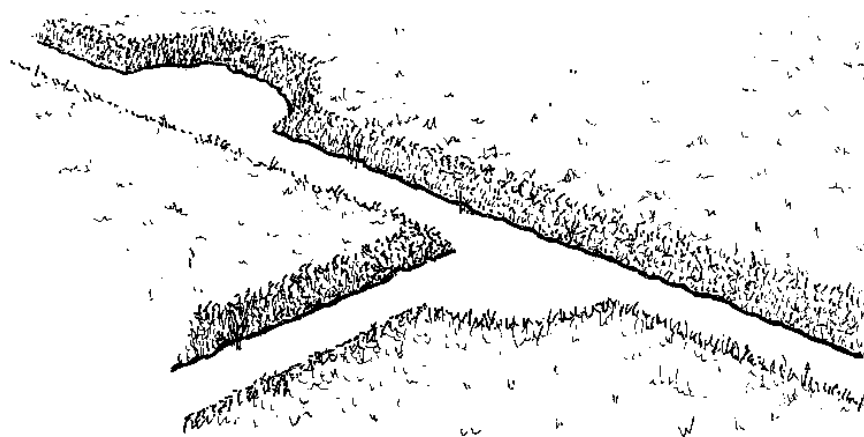
Ook bij baggeren is variatie in ruimte en tijd geboden (zie boven bij slootschonen). Maak bijvoorbeeld een schema waarin u elk jaar een deel van uw sloten baggert zodat u na vijf jaar alle sloten heeft afgewerkt. De diepte van de sloot hoeft niet overal gelijk te zijn: ondiepe plaatsen zijn van belang voor bijvoorbeeld kikkervisjes. Bij baggeren in de zomer is de kans op een goede hergroei van het gras op het perceel het grootst.

Baggeren van een sloot

- **Overdimensioneer een sloot**

Door in breedte en diepte te variëren ontstaan diverse typen watermilieus die voor verschillende organismen van belang zijn. Overdimensioneren van sloten voegt vooral extra milieus toe aan waterarme gebieden. De diepere delen zijn van belang als schuil- en paaiplaats voor bepaalde soorten vissen en als groeiplaats voor bepaalde waterplanten. Overdimensioneren kan zowel in het midden als aan het begin of einde van een sloot. Ook plaats de waar twee sloten elkaar kruisen is geschikt.

Plaatselijk verbreden van een sloot

- **Zorg voor een natuurlijk peilbeheer**

In natuurlijke omstandigheden zijn de waterpeilen in de winter hoger dan in de zomer. Bij een gereguleerd peilbeheer is dit juist andersom. Het peilbeheer is in handen van het waterschap. U kunt daar in het algemeen weinig invloed op uitoefenen. Overigens is zo'n peilbeheer uit landbouwkundig oogpunt vaak het meest gewenst. Plaatselijk kan een meer natuurlijk beheer worden gevoerd. Dam bijvoorbeeld doodlopende binnensloten af met een schutsluisje. Deze kunnen dan in de winter water vasthouden zonder dat dit direct wordt afgevoerd. In de zomer dringt hier nauwelijks gebiedsvreemd water binnen. Een dergelijke maatregel is vooral ook gewenst bij binnensloten van percelen die een natuurbestemming hebben.

- **Plaats alleen een beschoeiing als deze echt nodig is**

Het aanbrengen van een beschoeiing is gewoonlijk overbodig. Maak bij sterke afslag – vrijwel alleen in brede sloten – een vooroeververdediging, bij voorkeur van wilgen- of ander snoeihout. Zorg dat de bovenkant hiervan op enkele plekken samenvalt met de waterlijn. Bagger de oeverstrook achter de beschoeiing eventueel uit en plant deze strook zo nodig in met riet, lisdodde en eventueel gele lis. Gebruik zo mogelijk planten uit andere slootkanten.

- **Plaats nestvlotjes**

Zwarte sterns broeden van nature op 'vlotjes' van diverse soorten waterplanten, waarvan de krabbescheer de meest bekende is. Ook gebruiken ze hiervoor wel eens gele plomp en waterlelie. Zijn deze waterplanten niet of onvoldoende aanwezig, bied dan kunstmatige nestgelegenheid aan in de vorm van nestvlotjes. Doe dit alleen op plaatsen waar echt zwarte sterns zijn te verwachten.

Arbeid en financiering

De hoeveelheid arbeid, nodig voor het beheer van een sloot, hangt af van het type machine en het soort onderhoud. Een trekker met slootbak doet bij klein onderhoud circa één uur over 250 strekkende meter sloot, een trekker met maaikorf ongeveer een half uur. Een baggerpomp voor groot onderhoud heeft een capaciteit van 300 - 400 meter per uur. Op dit moment is er geen specifieke regeling voor het beheer van sloten. Binnen relatienotagebieden bestaat wel een vergoeding voor slootkantenbeheer (waaronder natuurvriendelijk slootschonen) of een beloning voor de aanwezigheid van bepaalde plantensoorten. Is de sloot een onderdeel van een landschapselement (geriefhoutbosje of houtwal), dan zijn er wellicht mogelijkheden voor subsidie in het kader van de Regeling Beheersovereenkomsten en Natuurontwikkeling of een provinciale regeling voor natuur- en landschapsbeheer. Informeer bij uw adviseur.